

Стеблук Д.М.

*доктор філософії,
доцент кафедри міжнародної політики
Державного вищого навчального закладу
"Ужгородський національний університет"*

Stebalak Diana

*Doctor of Philosophy,
Associate Professor at the Department of International Politics
State University "Uzhhorod National University"*

ТНК В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

Анотація. Транснаціональні компанії є однією з найпоширеніших та найвпливовіших форм міжнародного бізнесу. Транснаціональна корпорація (ТНК) – це компанія, яка заснована або зареєстрована в одній країні, але має відділення/філії або веде бізнес в інших країнах. Зазвичай вони складаються з материнської компанії, розташованої в країні походження компанії, і філій, розташованих у країнах перебування. ТНК активно створюють відносно стабільні міжнародні корпоративні мережі зі своїми постачальниками, клієнтами та партнерами по співпраці. В статті проаналізовано основні етапи розвитку транснаціональних корпорацій та виокремлено основні чинники, які впливали на процеси транснаціоналізації. Кількість і розміри ТНК значно зросли в другій половині минулого століття. В статті досліджено поняття «транснаціональна компанія» та характерні риси цих компаній. Глобалізація є однією з основних причин зростання ТНК. Крім того, ТНК також спричинили подальшу глобалізацію – двосторонній процес. Багато ТНК базуються в більш економічно розвинутих країнах, таких як Великобританія та США, прямі іноземні інвестиції надходять із подібних країн. Проте велика кількість ТНК базуються в країнах, що розвиваються. За допомогою процесів глобалізації та інтеграції розвиток транснаціональних компаній набирає обертів в своєму розвитку та масштабуванні. Транснаціональні компанії маю вагомий вплив на систему координат міжнародного бізнесу. Вони мають вагомий вплив на фінансові-економічні процеси розвитку міжнародних економічних відносин. На початку XXI ст. одними з найбільших ТНК на арені міжнародного бізнесу є: «Apple», «Saudi Aramco», «Microsoft», «Alphabet», «Amazon», «Tesla», «Berkshire Hathaway», «Meta», «Johnson & Johnson» та інші. В статті проаналізовано статистику, щодо: «Топ-10 найбільших компаній 2022 року за ринковою капіталізацією», «10 найпопулярніших 500 компаній Fortune Global 2022», «Топ-10 2022 року Forbes Global 2000».

Ключові слова: ТНК, міжнародний бізнес, компанія, міжнародні економічні відносини, економіка, інтеграція, глобалізація.

Вступ та постановка проблеми. Транснаціональні компанії на початку XXI ст. продемонстрували неабиякий ріст, і те, що вони є вагомими гравцями на арені міжнародного бізнесу. Науковці та бізнес-аналітики аналізують підходи до визначення сутності поняття «ТНК», характеристики корпорації, та дискусійним залишається питання роль ТНК на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час написання статті використані аналітичні дані, впливових міжнародних інституцій та видань. Під час дослідження використані праці видатних вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед яких: Качур А.В., Войтко С.В., Гавриш О.А., Корогодова О.О., Когут М.В., Салатюк Н.М., Куцик П.О., Ковтун О.І., Башнянин Г.І. та ін.

Метою статті є проаналізувати роль ТНК в міжнародному бізнесі.

Результати дослідження. ТНК – це підприємство, яке контролює активи інших суб'єктів господарювання в інших країнах, як правило, володіючи певною часткою акціонерного капіталу [6].

Характерними рисами ТНК є:

- наявність дочірніх компаній;
- географічна диверсифікація;
- залучення в міжнародну спеціалізацію;
- диверсифікація діяльності [1, с. 55];
- консолідація ресурсів;
- великий розмір компанії;
- централізована контрольована діяльність у всьому світі.

За допомогою своєї глобальної присутності на багатьох ринках світу, вони мають багато переваг. Серед них: вигода від економії масштабу, одне з перших це розподіл витрат на НДДКР, отримати доступ до спеціальних можливостей науково-дослідних розробок у розвинутих іноземних країнах, PR і витрати на рекламу між своїми глобальними продавцями. Також об'єднуючи глобальну купівельну спроможність над постачальниками та використовуючи свій технологічний і управлінський досвід у всьому світі з мінімальними додатковими витратами. Однією з найбільших переваг для ТНК, є те, що розташовуючи свої дочірні компанії в країнах,

що розвиваються, вони можуть використовувати недорогого робочу силу в цих країнах.

Згідно з ЮНКТАД виокремлюють певні риси, за допомогою яких відносять компанії до транснаціональних компаній (рис. 1).

Ієрархія глобальних ТНК поділяється на:

– Інтернаціональні або транснаціональні.

Інтернаціональні (транснаціональні). Це компанії правовий режим якої, припускає ділову активність, яку компанії можуть здійснювати в різних країнах за допомогою утворених філій у вигляді структурних підрозділів (без юридичної самостійності) і дочірніх компаній. Транснаціональні компанії є національні за капіталом, тобто основна – материнська компанії належить одній країні і міжнародні за сферою своєї діяльності, тобто інвестиції здійснюються в багато країн світу.

– Багатонаціональні компанії (мультинаціональні компанії).

Багатонаціональними називаються компанії, які є міжнародними корпораціями, що об'єднують національні компанії багатьох країн на виробничих та науково-технічних засадах. Цей вид компаній передбачає великий ступінь незалежності під час діяльності компаній в різних країнах. Багатонаціональні компанії (мультинаціональні компанії) є міжнародні і за капіталом і за сферою діяльності, в цій структурі головна компанії належить капіталу багатьох країн.).

Незважаючи на те, що більшість компаній це ТНК, в сучасному глобалізаційному та інтеграційному світі, ця різниця стирається.

– Глобальні (у вузькому розумінні) корпорації [8, с. 421–423].

Глобальні корпорації – це «як окремий конкретний феномен-форма міжнародної глобальної інтеграції бізнесу, а не класифікаційна група типологізаційної ієрархії-системи міжнародних (транснаціональних) корпорацій.». Тобто це такі корпорації, які інтегрують воедино господарську діяльність, здійснювану в різних країнах по всьому світі [8, с. 428]. Характерним для них є геоцентричний підхід до взаємодії між материнською компанією та філіями, на зразок децентралізованої федерації регіональних філій [8, с. 428–429].

Історія виникнення та розвитку ТНК в процесі еволюції змінювалася під впливом інтеграції та глобалізації (рис. 2).

Виокремлюють наступні типи транснаціональних корпорацій:

- горизонтально інтегровані корпорації;
- вертикально інтегровані корпорації;
- «диверсифіковані транснаціональні корпорації, що містять у собі національні компанії з вертикальною та горизонтальною інтеграцією» [2, с. 32].

Одними з найбільших ТНК в XXI ст. є такі компанії, як : «Apple», «Saudi Aramco», «Microsoft», «Alphabet», «Amazon», «Tesla», «Berkshire Hathaway», «UnitedHealth», «Meta», «Johnson & Johnson» (табл. 1, 2, 3).

З таблиці 1 можна проаналізувати, що найбільшими компаніями 2022 року за ринковою капіталізацією були «Apple», «Saudi Aramco», «Microsoft», «Alphabet», «Amazon», «Tesla», «Berkshire Hathaway», «UnitedHealth», «Meta», «Johnson & Johnson». Більшість з них працює в сфері технологій, енергетики, фінансів та споживацьких послуг.

Рис. 1. Критерії приналежності компанії до ТНК згідно ЮНКТАД.

Джерело: [7, с. 24]

Рис. 2. Етапи розвитку ТНК.

Джерело: [2, с. 16–18]

З таблиці 2 можна проаналізувати, що серед найпопулярніших 500 компаній Fortune Global 2022 були: «Walmart», «Amazon», «State Grid», «China National Petroleum», «Sinopec Group», «Saudi Aramco», «Apple», «Volkswagen», «China State Construction Engineering», «Volkswagen». Переважна більшість цих компаній розташовані в США, Китаї, Саудівській Аравії, Німеччині.

З таблиці 3 можна проаналізувати, що Top-10 2022 року Forbes Global 2000 були: «Berkshire Hathaway», «ICBC», «Saudi Aramco», «JPMorgan Chase», «China Construction Bank», «Amazon», «Apple», «Agricultural Bank of China», «Bank of America», «Toyota Motor».

Вагома кількість ТНК походять із США, Японії, Німеччини та інших країн ЄС, тобто ми можемо спостерігати кореляцію країни, де найбільші ТНК, зазвичай, є джерелом створення світових інновацій. Понад 60% ТНК США функціонують у сфері фармацевтики, біотехнологій, програмного забезпечення та комп'ютерного устаткування. На ринку

Азії, близько 70% японських фірм, спеціалізуються в автомобілебудуванні, електротоварах, виготовленні програмного забезпечення та комп'ютерного устаткування [4, с. 175].

З кожним роком діяльність ТНК набирає обертів. Варто зазначити, що запорукою успіху та джерелом ефективного функціонування найбільших ТНК світу, насамперед є розвиток в науково-технічній сфері, R&D, інвестиційна діяльність в інновації, використання оптимальної стратегії економічного розвитку. Вміння керівництва материнських компаній вдало адаптуватися до швидких змін кон'юнктури світового ринку, володіння достатніми фінансовими ресурсами, наявність економічної влади та використання новітніх технологій у виробництві [5].

Висновки. Отже, транснаціональна корпорація – суб'єкт господарювання або групи суб'єктів господарювання, що діють у двох або більше країнах. ТНК є вагомими важелями впливу на арені міжнародного бізнесу, та мають неабиякий вплив на розвиток валютно-фінансових ринків світу.

Таблиця 1

Топ-10 найбільших компаній 2022 року за ринковою капіталізацією

Top 10 Largest Companies In 2022 By Market Capitalization ^a				
Rank	Company	Country/Territory	Sector	(\$ Bil.)
1	Apple	U.S.	Technology	2,508
2	Saudi Aramco	Saudi Arabia	Energy	2,170
3	Microsoft	U.S.	Technology	1,910
4	Alphabet	U.S.	Technology	1,412
5	Amazon	U.S.	Technology	1,298
6	Tesla	U.S.	Technology	847
7	Berkshire Hathaway	U.S.	Financial	612
8	UnitedHealth	U.S.	Consumer Services	483
9	Meta	U.S.	Technology	431
10	Johnson & Johnson	U.S.	Consumer Services	428

^aAs of September 2, 2022.

Джерело: [3]

Таблиця 2

10 найпопулярніших 500 компаній Fortune Global 2022

Top 10 Of The 2022 Fortune Global 500 ^a						
Rank	Company	Country	Revenues (\$ Mil.)	Revenues (% Change)	Profits (\$ Mil.)	Profits (% Change)
1	Walmart	U.S.	572,754	2.4	13,673	1.2
2	Amazon	U.S.	469,822	21.7	33,364	56.4
3	State Grid	China	460,617	19.1	7,138	27.9
4	China National Petroleum	China	411,693	45.0	9,638	110.6
5	Sinopec Group	China	401,314	41.4	8,316	34
6	Saudi Aramco	Saudi Arabia	400,399	74.3	105,369	113.8
7	Apple	U.S.	365,817	33.3	94,680	64
8	Volkswagen	Germany	295,820	16.5	18,187	80
9	China State Construction Engineering	China	293,712	25.3	4,444	24.2
10	Volkswagen	U.S.	292,111	8.7	7,910	10.2

^aFiscal year ended on or before March 31, 2022.

Джерело: [3]

Таблиця 3

Топ-10 2022 року Forbes Global 2000

Top 10 Of The 2022 Forbes Global 2000 ^a						
Rank	Company	Country	Revenues (\$ Bil.)	Profits (\$ Bil.)	Assets (\$ Bil.)	Market Value (\$ Bil.)
1	Berkshire Hathaway	United States	276	90	959	741
2	ICBC	China	208	54	5,519	214
3	Saudi Aramco	Saudi Arabia	400	105	576	2,292
4	JPMorgan Chase	United States	125	42	3,955	374
5	China Construction Bank	China	202	47	4,747	181
6	Amazon	United States	470	33	421	1,468
7	Apple	United States	379	101	381	2,640
8	Agricultural Bank of China	China	181	37	4,561	133
9	Bank of America	United States	87	31	3,238	303
10	Toyota Motor	Japan	282	28	552	238

^aData as of April 22, 2022.

Джерело: [3]

Список використаних джерел:

1. Качур А.В., Могилко Д.М. ТНК та їх роль у сучасних міжнародних економічних відносинах. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск № 19.
2. Войтко С.В., Гавриш О.А., Корогодова О.О., Моїсеєнко Т.Є. Транснаціональні корпорації: навч. посіб. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2016. 208 с.

3. Ventura Luca. Largest Companies In The World. January 30, 2023. URL: <https://gfmag.com/data/biggest-company-in-the-world/>
4. Когут М.В. Роль ТНК на міжнародному ринку трансферу технологій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Випуск 6. Частина 1. 2016. С. 175–177.
5. Охріменко О.О., Сільвестрова Д.Д. Транснаціональні корпорації у системі світових економічних відносин. *Ефективна економіка*. 2013. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2054>
6. Transnational corporations and foreign affiliates. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/gdscsir20041c3_en.pdf
7. Салатюк Н.М. Економічні наслідки та проблеми функціонування ТНК в Україні в умовах глобалізації світової економіки. Глобальні та національні проблеми економіки. *Економічна теорія та історія економічної думки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. Випуск 2017. № 17. С. 23–26
8. Куцик П.О., Ковтун О.І., Башнянин Г.І. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвиток : монографія. Львів : Видавництво ЛКА, 2015. 594 с.

References:

1. Kachur A. V., Mohylko D. M. (2018) TNC ta yikh rol u suchasnykh mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosynakh [TNCs and their role in modern international economic relations]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and society*, vol. 19, pp. 55–62
2. Voitko S. V., Havrysh O. A., Korohodova O. O., Moiseienko T. Ye. (2016) Transnational corporations: training. manual [Transnatsionalni korporatsii: navch. posib.]. Kyiv: KPI im. Ihoria Sikorskoho, Vyd-vo «Politekhnik», 208 p. (in Ukrainian)
3. Ventura Luca. Largest Companies In The World. January 30, 2023. Available at: <https://gfmag.com/data/biggest-company-in-the-world/>
4. Kohut M. V. (2016) Rol TNC na mizhnarodnomu rynku transferu tekhnolohii [The role of TNCs in the international technology transfer market]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: International economic relations and the world economy*, vol. 6, part 1, pp. 175–177.
5. Okhrimenko O. O., Silvestrova D. D. (2013) Transnatsionalni korporatsii u systemi svitovykh ekonomichnykh vidnosyn [Transnational corporations in the system of world economic relations]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, no. 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2054>
6. Transnational corporations and foreign affiliates. Available at: https://unctad.org/system/files/official-document/gdscsir20041c3_en.pdf
7. Salatyuk N. M. (2017) Ekonomichni naslidky ta problemy funktsionuvannia TNC v Ukraini v umovakh hlobalizatsii svitovoi ekonomiky [Economic consequences and problems of the functioning of TNCs in Ukraine in the conditions of globalization of the world economy]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. Ekonomichna teoriia ta istoriia ekonomichnoi dumky. Mykolaivskiy natsionalnyi universytet imeni V.O. Sukhomlynskoho – Global and national economic problems. Economic theory and history of economic thought. Mykolaiv National University named after V.O. Sukhomlynskyi*, vol. 17, pp. 23–26
8. Kutsyk P. O., Kovtun O. I., Bashnianin G. I. (2015) Hlobalna ekonomika: pryntsyipy stanovlennia, funktsionuvannia, rehuliuivannia ta rozvytok : monohrafiia [Global economy: principles of formation, functioning, regulation and development: monograph]. Lviv: Vydavnytstvo LKA, 594 p.

TNC IN INTERNATIONAL BUSINESS

Summary. Transnational companies are one of the most widespread and influential forms of international business. A transnational corporation (TNC) is a company that is established or registered in one country, but has departments/branches or does business in other countries. They usually consist of a «parent company» located in the company's home country and subsidiaries located in host countries, e.g. foreign branches. TNCs actively create relatively stable international corporate networks with their suppliers, customers and cooperation partners. The main stages of the development of transnational corporations and highlights the main factors that influenced the processes of transnationalization are analyzed in the article. The number and size of TNCs increased significantly in the second half of the last century. The concept of «transnational company» and the characteristic features of these companies are examined in the article. Globalization is one of the main reasons for the growth of TNCs. In addition, TNCs have also caused further globalization – a two-way process. Many transnational companies are based in more economically developed countries such as the UK and the US, and foreign direct investment comes from such countries. However, a large number of TNCs are based in developing countries. With the help of processes of globalization and integration, the development of transnational companies is gaining momentum in its development and scaling. Transnational companies have a significant influence on the coordinate system of international business. They have a significant impact on the financial and economic processes of the development of international economic relations. At the beginning of the XXI century among the largest transnational companies in the arena of international business are: «Apple», «Saudi Aramco», «Microsoft», «Alphabet», «Amazon», «Tesla», «Berkshire Hathaway», «Meta», «Johnson & Johnson» and others. The statistics regarding: «Top 10 largest companies of 2022 by market capitalization», «10 most popular 500 companies of Fortune Global 2022», «Top 10 of 2022 Forbes Global 2000» are analyzed in the article.

Key words: TNC, international business, company, international economic relations, economy, integration, globalization.